

Nedožité 80. narozeniny profesora Ivo Chlupáče

Paleontologist Prof. Ivo Chlupáč – remembrance of 80 years from his birth

Štěpán Rak¹

0. Abstract

*Prof. RNDr. Ivo Chlupáč, DrSc., (*December 6, 1931; †November 7, 2002) was one of the most famous Czech geologists and paleontologists. He influenced stratigraphy and research of the Devonian Period, he discovered trilobite occurrences not just in the classical Barrandian Area but also in the Moravian Karst, and he was the first who studied trilobite biostratigraphy in these regions and their correlation with other localities around Europe. This year we will commemorate 80 years from his birth. Ivo Chlupáč was not only a professor at Charles University in Prague, but also a very popular author of hundreds of scientific papers and maps, but also a very kind man who lived for his students and tried to support them and helped them during their study at Charles University.*

1. Úvod

Dne 6. prosince 2011 by se dožil významných kulatých 80. narozenin Prof. Dr. Ivo Chlupáč, DrSc. V roce 2002 však podlehl těžké nemoci a opustil naše řady. Vědecky pojatých ohlednutí za jeho geologickou a stratigrafickou kariérou byla publikována již celá řada a jeho vědeckým životopisem byly popsány stohy papírů. Proto mi dovoluete poohlédnout se za jeho životem a geologickou kariérou z pohledu jeho studenta a paleontologa, který s ním – po dobu více než 10 let – navštívil nejen mnoho desítek nalezišť, ale poznal ho také po lidské stránce.

2. Vzpomínky na profesora Chlupáče

S profesorem Chlupáčem jsem se poprvé setkal dne 3. února 1992, kdy jsem se vypravil na Přírodovědeckou fakultu University Karlovy v Praze a na chodbě potkal postaršího člověka v šedém obleku – byl to profesor Chlupáč. Pozval mě k sobě do kanceláře, on jako vysokoškolský profesor a já, jako třináctiletý sběratel. Choval se ke mně – nakonec jako vždy ke všem – zcela rovnocenně. Povídáním o mé sbírce a o paleontologii jsme strávili několik hodin času, a jelikož pan profesor zřejmě vycítil můj mladistvý entuziasmus, ihned příští týden mi volal a 17. února 1992 jsme spolu vyrazili poprvé do terénu. Od roku 1992 až do roku 2002 jsme spolu byli na více než 60 výpravách. Zpočátku, kdy se můj zájem soustředil na typické nálezy, mě brával na klasická naleziště, ale postupem času, kdy mě seznamoval s nejrůznějšími výjimečnými nálezy, záhadnými členovci z letenských křemenců či jinými podivuhodnými a vědecky cennými zkamenělinami, jsme navštěvovali méně známé a méně populární, či neprávem sběrateli opomíjené lokality.

Vzpomínám např. na výpravu až kamsi k Českému Dubu do příkré stráně, kde se měly prý vyskytovat silurské břídlíce s graptolity, nebo na výpravu na vrch Mramor a Šamor u Litně. Nikdy také nezapomenu na společné trávení času mezi Vánoce a Novým rokem u něho a jeho paní Olgy doma, kdy jsme zpočátku seděli vzorně u stolu, postupem času se však přesunuli na zem do obývacího pokoje, kde jsme probírali všemožné paleontologické problémy doslova zavaleni kamením. Společné výpravy koncem roku a věčné objevování nových a nových podob paleontologické a stratigrafické práce v terénu a seznamování se s novými lokalitami bylo něčím zcela jedinečným a neopakovatelným. Se svými tehdej-

šími kolegy sběrateli jsme na pana profesora vždy obdivovali jeho schopnost orientace v terénu, který se za desítky let změnil k nepoznání. I přesto ale pan profesor dokázal vždy přesně najít daná místa. To, co na pana profesora ale obdivovali snad všichni, byla bezesporu jedna jeho zvláštní schopnost. Kamkoliv totiž přišel, našel nejen nález velice vzácný, ale také zároveň překrásný, což se dohromady povede jen velmi zřídka.

Rád se ve vzpomínkách vracím na četné výlety do Barrandienu, kdy jsme se potkávali s amatérskými sběrateli či prostými lidmi, ke všem se pan profesor choval stejně jako při našem prvním setkání – byl milý, skromný a nikterak se nad nimi nevyvyšoval. Mladé sběratele podněcoval v horlivé aktivitě a podporoval je, jak nejlépe dokázal, neboť byl nejen stratigrafem, ale především kantorem – vysokoškolským učitelem a právě studenty a možnost předávat jim své zkušenosti, považoval doslova za své poslání. Pro studenty nepořádal jen přednášky, ale měli u něho v pracovně vždy otevřené dveře a za dobu více než 10 let, kdy jsme se znali, dokázal svou skromností a pokorou motivovat mnoho sběratelů, kteří i po jeho úmrtí spolupracují s předními vědeckými kapacitami z University Karlovy či České geologické služby. Říká se, že čím více toho člověk dokázal, tím bývá ve své podstatě skromnější. Kolik známe ješitných vědců, kteří se jen ohánějí svými tituly a vědeckými publikacemi před svými studenty! Pan profesor dosáhl nejvyšších akademických titulů a mezinárodní autority. Dokázal světu, že i malá oblast Barrandienu obsahuje natolik výjimečné stratigrafické a paleontologické fenomény, že ji musejí respektovat geologické instituce v zahraničí, stal se zakladatelem mezinárodní stratigrafie devonu, zmapoval a popsal výskyty nejstarší makrofosílie z území Čech, podílel se na mezinárodních geologických a stratigrafických symposiích a zasloužil se o poznání spodnopaleozoických zkamenělin z našeho území nejen z klasické středočeské oblasti, ale také z oblasti Moravského krasu (odkud mezi lety 1956–1966 popsal celkem 46 druhů trilobitů, z nich se jednalo o 24 zcela nových!), Podještědí, Hrubého Jeseníku, Stínavy, Chabíčova či okolí Chrudimi a Vápenného Podola. Profesor Chlupáč doslova a do písmene žil pro své studenty, jeho přednášky byly vždy hojně navštěvované a mnohdy také studenty, kteří již samotnou zkouškou prošli. Nad sběrateli ani studenty se nikterak nevyvyšoval a vždy jim byl ochoten pomoci a poradit. Vedl své studenty a zájemce o paleontologii a geologii vždy velmi svědomitě a trpělivě.

Pan profesor doslova pro studenty žil, snažil se je stále motivovat a pomáhat jim během celého roku, kdykoliv pro ně měl připraveny separáty ve své pracovně a právě absence jedné souborných skript pro studenty historické geologie, paleontologie a stratigrafie mu vnukla myšlenku je sepsat. To byl jeden z prvních podnětů k napsání všem studentům známé učebnice s názvem *Geologická minulost České republiky*, která se stala natolik oblíbenou nejen mezi studenty, ale také veřejností především svou čtivostí a nepodbíživým stylem psaní. Pan profesor – postižen mnoha těžkými ranami a ztrátami ve svém životě – nezahořkl, ale naopak se snažil dávat

¹ Muzeum Českého krasu, Husovo náměstí 88, Beroun; deiphon@geologist.com
Český kras (Beroun), XXXVII (2011), 68–69, 1 obr.
ISSN 1211-1643
ISBN 978-80-903477-5-6

Obr. 1. Profesor Ivo Chlupáč na výpravě dne 4. dubna 1992 v Řevnicích. Kresleno podle fotografie. Autor kresby Tomáš Viktorjín.
Fig. 1. The pencil drawing of Professor Ivo Chlupáč at a geological field trip in Řevnice village on August 4, 1992. Drawn by Tomáš Viktorjín.

svůj optimismus i nadále najevo a předávat své nadšení studentům a zájemcům o geologii, kterých měl ve svém okolí vždy dostatek.

Vědecké práce profesora Chlupáče jsou mezinárodně uznávané a jsou vysoce ceněné pro jednoduchost a stručnost a přitom jasné podání dané problematiky. Na jeho počest byla pojmenována již celá řádka fosilií, za zmínku jistě stojí také nově objevený členovec (které z Čech pan profesor mnohokrát zpracovával a stal se díky nim také ve svém oboru uznávaným) z Maroka, který nese jméno *Chlupacaris dubia* van Roy, 2006. V roce 2003 – tedy rok po jeho úmrtí – byl v Litni, na pozemku před základní školou, vysazen strom *Ginkgo biloba* a u něho pak malý pomníček z vyleštěného cephalopodového vápence s bronzovou plaketou s textem „Strom profesora Chlupáče 1931–2002.“ Jasným důkazem, že jméno pana profesora bylo pro fakultu geologie a paleontologie University Karlovy velmi významné, je pojmenování Chlupáčova muzea historie Země v jejím suterénu, které slouží k poznání geologické historie široké veřejnosti.

Profesor Chlupáč byl zřejmě posledním geologem tzv. „staré školy“, na fakultě jste ho vždy potkávali v obleku a i do terénu chodíval vždy upravený, byl nejen člověkem nesmírně charakterním, čestným a vždy milým a ochotným pomoci druhým, kantorem, na jehož přednáškách bývalo plno, ale také výjimečným autorem odborných a vědecko-naučných publikací, kdy dokázal své myšlenky srozumitelně formulovat. V neposlední řadě byl též vypravěčem, který svým tichým nevtíravým hlasem dokázal při svých četných relacích pro Meteor zaujmout i lidi, které geologie předtím nikterak nepoznala a kniha, vydaná na základě přepisů těchto rozhovorů, byla po vydání rychle vyprodána.

3. Výběr bibliografie profesora Chlupáče z posledních let s přihlédnutím na oblast Barrandienu

- CHLUPÁČ I., HLADIL J. (2000): The global stratotype section and point of the Silurian-Devonian boundary. – *Courier Forschungsinstitute Senckenberg*, 225: 1–7.
- CHLUPÁČ I. (2000): Cyclicity and duration of Lower Devonian stages: Observations from the Barrandian area, Czech Republic. – *Neues Jahrbuch, Geologie Paläontologie, Abh.*, 215, 1: 97–124.
- CHLUPÁČ I. (2001): Die Silur-Devon-Grenze von Karlštejn (Tschechien). – In: W. K. Weider: *Klassische Fundstellen der Paläontologie*, IV. Korb: 27–40. Quelle & Meyer. Wiebelsheim.
- CHLUPÁČ I., BRZOBOHATÝ R., KOVANDA J., STRÁNÍK Z. (2002): *Geologická minulost České republiky*. – Academia: 1–436. Praha.
- CHLUPÁČ I., KORDULE V. (2002): Arthropods of Burgess Shale type from the Middle Cambrian of Bohemia (Czech Republic). – *Věstník Českého geologického Ústavu*, 77, 3: 167–182.
- BUDIL P., † CHLUPÁČ I., HRADECKÝ P. (2003): Middle Ordovician at Praha–Červený vrch Hill (Barrandian area, Czech Republic). – *Bulletin of Geosciences*, 78, 2: 91–98.
- † CHLUPÁČ I. (2003): Phyllocarid crustaceans from the Middle Ordovician Šárka Formation at Praha–Vokovice. – *Bulletin of Geosciences*, 78, 2: 107–111.
- KRAFT P., BUDIL P., † CHLUPÁČ I., FATKA O., MIKULÁŠ R., MERGL M., BRUTHANSOVÁ J. (2003): Fossil assemblages from the Middle Ordovician Šárka Formation at Praha–Červený vrch Hill (Prague Basin, Barrandian area). – *Bulletin of Geosciences*, 78, 2: 99–101.